

АЖ АХУЙН НЭГЖИЙН ОРЛОГЫН АЛБАН ТАТВАРЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл

1.1 Хууль эрх зүйн үндэслэл

Монгол Улсын Их Хурлын 2021 оны “Шинэ сэргэлтийн бодлого батлах тухай” 106 дугаар тогтоолийн 2 дугаар хавсралтаар батлагдсан “Шинэ сэргэлтийн бодлогыг хэрэгжүүлэх эхний үе шатны үйл ажиллагааны хөтөлбөр”-ийн 2.1-д Эрчим хүчний эх үүсвэр, дамжуулах, түгээх шугам сүлжээг шинээр барьж байгуулан хүчин чадлыг өргөтгөн нэмэгдүүлж, эрчим хүчний үйлдвэрлэл, хангамжийн найдвартай байдлыг дээшлүүлнэ.” гэж, мөн 2.2-д Сэргээгдэх эрчим хүчийг зохистой харьцаагаар хөгжүүлэн усан болон хуримтлуурын станц барьж, эрчим хүчний нэгдсэн системийн найдвартай, тогтвортой байдлыг хангана.”, 2.3-д “Эрчим хүчний салбарыг санхүү, эдийн засгийн бие даасан тогтолцоонд үе шаттайгаар шилжүүлнэ.” гэж тус тус заасан.

Мөн “Алсын хараа 2050 Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого”-ын Эдийн засгийн хөгжлийг дэмжих, дэд бүтцийг хөгжүүлэх зорилтын хүрээнд “4.2.32. Эрчим хүчний найдвартай, аюулгүй, тогтвортой байдлыг бүрэн хангасан нэгдсэн системийг бүрдүүлнэ.”, Бүсчилсэн хөгжлийн зорилтын хүрээнд “8.2.1. Монгол Улсын эрчим хүчний нэгдсэн системийн босоо тэнхлэгийн гол шугам, эх үүсвэрүүдийг барьж байгуулан бүсийн эрчим хүчний хангамжийг найдваржуулж, цахилгаан эрчим хүч экспортлох үйлдвэрлэл, дамжуулалтын бүтцийг бүрдүүлнэ. Шинэ төрлийн эрчим хүчний түүхий эдийн нөөцийн судалгаа-хөгжүүлэлтийг хийж, технологийг эзэмшинэ.”, Эдийн засгийн тэргүүлэх чиглэлүүд зорилт 4.2 зорилтыг хэрэгжүүлэх II үе шатны 4-д “ Экспортын зориулалттай эх үүсвэрүүдийг нэмэгдүүлж, эрчим хүч экспортлогч орон болсон байна.” гэж заасан.

Эрчим хүчний салбар нь улсын хэмжээнд эдийн засгийн тэргүүлэх ач холбогдолтой томоохон бүтээн байгуулалтын төсөл хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлэх, бүс нутгуудад үйлдвэрлэл технологийн паркууд байгуулах, жижиг дунд үйлдвэрүүдийг хөгжүүлж ажлын байр бий болгох цаашлаад хот, суурин газруудын шинэ суурьшлын бүсүүдийг бий болгох, салбарыг хөгжүүлэх тодорхой зорилтуудыг дэвшүүлсэн.

1.2 Практик шаардлага

Цахилгаан эрчим хүчний хувьд эрчим хүчний салбар сүүлийн жилүүдэд өвлийн их ачаалалд системийн нийт суурилагдсан хүчин чадлыг бүрэн ашиглаж, нөөц тоноглолгүй, импортын эрчим хүчний дэмжлэгтэйгээр ажиллаж, өвлийг давж байна. 2023 оны 1 дүгээр сарын 24-ны өдөр оргил ачаалал 1467 МВт хүрсэн цаашид

хэрэглээ үүнээс давбал хэрэглэгчдийг хязгаарлах арга хэмжээ авах нөхцөл байдал үүссэн.

Цахилгаан эрчим хүчний хэрэглээ сүүлийн жилүүдэд дунджаар 7-8 хувиар өсөж байна. Энэ хэрэглээний өсөлтийг хангах, дотоодын эрчим хүчний эх үүсвэрийн суурилагдсан хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх, нөөц чадлын зохистой хэмжээнд /20 хувь илүү/ хүргэх буюу одоо байгаа суурилагдсан хүчин чадал /1578 МВт/ дээр хамгийн багадаа 500-600 МВт-ын хүчин чадалтай суурь горимд ажиллах станц шаардлагатай байна.

Улаанбаатар хотын төвлөрсөн дулаан хангамжийн системд жилд дунджаар 150-230 Гкал/ц-ийн хэрэглээ нэмэгдэж байгаа бөгөөд сүүлийн жилүүдэд гадна агаарын температур олон жилийн дундажаас доогуур байсан нь өвлийг харьцангуй хүндрэл багатай давахад нөлөөлсөн. Гэвч агаарын температур -39⁰ градусаас дээш тогтвортой хүйтэрвэл дулаан хангамжийн систем чадлын дутагдалд орж дулаан дамжуулах сүлжээний алслагдсан цэгүүдэд хөлдөлт үүсэх эрсдэлтэй нөхцөлд байна.

Сүүлийн 3 жилийн хугацаанд цар тахал, эдийн засгийн өсөлт саарсан, үнэ тарифт өөрчлөлт оруулах боломжгүй байсан зэргээс 2019 онд 59 тэрбум төгрөг, 2020 онд 92 тэрбум төгрөгийн, 2021 онд 78 тэрбум төгрөгийн алдагдалтай ажиллаж, 2022 онд 168.2 тэрбум төгрөгийн үйл ажиллагааны алдагдалтай ажилласан.

Хэрэглэгчдийн цахилгаан, дулааны тариф бодит өртгөөс доогуур тогтоогдож байгаа нь эрчим хүчний компаниудад нүүрс нийлүүлэгч уурхайнууд, бэлтгэн нийлүүлэгчид, банк санхүүгийн байгууллагуудад төлөх зээл, зээлийн хүүгийн төлбөр нэмэгдэж байна. Түүнчлэн дулааны цахилгаан станц, цахилгаан, дулаан дамжуулах түгээх, хангах компаниуд хөрөнгийн дутагдлаас шалтгаалж техникийн засвар, үйлчилгээг цаг тухайд нь бүрэн хийж чадахгүй байгаа нь насжилт өндөртэй, хуучин тоноглол бүхий үйлдвэрүүдийн үйл ажиллагаанд гэнэтийн аваар, саатал гарах эрсдэлийг нэмэгдүүлж, хэрэглэгчдийг эрчим хүчээр тасралтгүй, найдвартай хангахад хүндрэл үүсгэж байна.

Дээрх нөхцөл байдлуудаас шалтгаалан эрчим хүчний салбарт өглөг, авлага хуримтлагдаж, хөрөнгө оруулалтын төслүүдийг өөрөө санхүүжүүлэх мөнгөн хөрөнгө бүрдэх боломжгүй байна.

Эрчим хүчний салбар системийн суурилагдсан хүчин чадлын цар хүрээг нэмэгдүүлэх, найдвартай тогтвортой үйл ажиллагааг хангах, нөөц чадлыг зохистой хэмжээнд хүргэх, хүчин чадал нэмэгдсэнээр сэргээгдэх эрчим хүчний эх үүсвэрүүдийг нэмж холбох боломжтой болгох зорилгоор шинээр том чадлын нүүрсээр ажиллах Тавантолгой 450 МВт, Багануур 400 МВт, Бөөрөлжүүт, 300 МВт, Дулааны гуравдугаар цахилгаан станц 300 МВт-ын дулааны цахилгаан станцуудыг барьж байгуулахаар ажиллаж байна.

Эрчим хүчний салбарт нүүрсний эх үүсвэрийн төсөл шинээр хэрэгжүүлэхэд Уур амьсгалын өөрчлөлтийн тухай 2015 оны Парисын хэлэлцээрээс хойш Олон улсын банк, санхүүгийн байгууллагуудын нүүрсний эрчим хүчний эх үүсвэрт зориулсан санхүүжилт хумигдаж эхэлсэн. Мөн 2021 оны 9 сард НҮБ-ын ерөнхий ассамблейн 76 дугаар чуулган дээр БНХАУ-ын дарга "...Хятад улс хилийн чанадад нэмж нүүрсний эрчим хүчний шинэ эх үүсвэр барихгүй..." гэсэн амлалт өгсөн нь төслүүдийн санхүүжилтыг шийдвэрлэхэд сөргөөр нөлөөлж байна.

Монгол Улс эрчим хүчний анхдагч нөөц нүүрсээр баялаг орны хувьд нүүрсээр ажиллах суурь ачааллын горимд ажилладаг том чадлын дулааны цахилгаан станц барих зайлшгүй шаардлагатай боловч Олон улсын нөхцөл байдал, эдийн засгийн тогтворгүй байдал, цар тахлын нөлөөллөөс шалтгаалан гадаадын болон дотоодын компаниудын оролцоо багасаж байна.

Эрчим хүчний эх үүсвэр, дамжуулах, түгээх шугам сүлжээг шинээр барьж байгуулан хүчин чадлыг өргөтгөн нэмэгдүүлж, эрчим хүчний үйлдвэрлэл, хангамжийн найдвартай байдлыг дээшлүүлнэ гэж заасан зорилтыг хангахад дотоодын эрчим хүчний үндсэн болон туслах тоноглол үйлдвэрлэгч компаниудын үүрэг оролцоо их байдаг.

Гэвч сүүлийн жилүүдэд томоохон төсөл хөтөлбөрүүдийн хэрэгжилт удааширсан, Төрийн өмчит компаниудын их урсгал засварын ажлын тоо, хэмжээ хөрөнгийн дутагдлаас шалтгаалан цөөрсөн нь энэ чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг дотоодын үйлдвэрлэгч, засвар үйлчилгээний компаниудын үйл ажиллагаа доголдож байна. Энэ нь эрчим хүчний оргил ачааллын үед бэлтгэл тоноглолгүй аваарын байдалд ажиллах үндсэн нөхцөл болж байна.

Иймд импортын тоног төхөөрөмжийг гаалийн албан татвараас чөлөөлөхийн зэрэгцээ эрчим хүчний тоног төхөөрөмж үйлдвэрлэгч дотоодын компаниудыг дэмжих, импортыг орлох эрчим хүчний үндсэн болон туслах тоног төхөөрөмжийг дотооддоо үйлдвэрлэх боломжийг бүрдүүлэх эрх зүйн орчныг шинээр бий болгох зайлшгүй шаардлагатай байна.

Дээрх хууль, эрх зүйн болон практик хэрэгцээ, шаардлагын үүднээс Цахилгаан эрчим хүчний 5 мегаваттаас дээш хүчин чадалтай, дулааны эрчим хүчний 1.5 мегаватаас дээш хүчин чадалтай эх үүсвэрийн үндсэн болон туслах тоног төхөөрөмж үйлдвэрлэх үндсэн үйл ажиллагааны орлогод ногдох албан татварыг 90 хувь хөнгөлөх зохицуулалтыг Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслийг хууль санаачлагчийн зүгээс боловсруулна.

Хоёр.Хуулийн төслийн зорилго, ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Цахилгаан эрчим хүчний 5 мегаваттаас дээш хүчин чадалтай, дулааны эрчим хүчний 1.5 мегаватаас дээш хүчин чадалтай эх үүсвэрийн үндсэн болон туслах тоног төхөөрөмж үйлдвэрлэх үндсэн үйл ажиллагааны орлогод ногдох албан татварыг 90 хувь хөнгөлөх аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын хуульд нэмэлт оруулах хуулийн төсөл нь 2 зүйлтэй байхаар, хуулийн дагаж мөрдөх үйлчлэх хугацааг 2029 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдөр хүртэл байхаар тусгав.

Гурав.Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсэж болох нийгэм, эдийн засаг, хууль зүйн үр дагавар, хүрэх үр дүн, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний тухай санал

Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төсөл батлагдсанаар шинээр баригдах дулааны цахилгаан станц, дулааны станцууд мөн өргөтгөлийн төслүүдэд дотоодын эрчим хүчний тоноглол үйлдвэрлэгч компаниудын оролцоо нэмэгдэж, салбарын хэмжээнд өвлийн бэлтгэл хангагдаж, хэрэглэгчдийг эрчим хүчээр тасралтгүй, найдвартай хангана.

Нүүрсээр ажиллах станцын хүчин чадал нэмэгдсэнээр системийн найдвартай, тогтвортой үйл ажиллагаа сайжирч, холбогдохоор хүлээгдэж буй дулаан, цахилгааны хэрэглэгчдийг эрчим хүчинд холбоно.

Ойрын хугацаанд оргил ачааллын зохицуулалт хийх зориулалттай цэнэг хураагуурын станц 200 МВт.ц, Амгалан дулааны станц 116 МВт, Чойбалсангийн дулааны цахилгаан станц 50МВт төслүүд 2023-2024 онуудад ашиглалтад орно.

2026 оноос том хүчин чадлын станцуудын эхний блокуудыг /Бөөрөлжүүт 150 МВт, Тавантолгой 150 МВт/ ашиглалтад оруулахаар төлөвлөн ажиллаж байна. Эдгээр эх үүсвэрүүдийг ашиглалтад орох хүртэл импортын эрчим хүчийг боломжит дээд хэмжээнд хүртэл ашиглана. 2026 оноос дотоодын эрчим хүчний үйлдвэрлэл нэмэгдэж, импортын эрчим хүч буурч эхэлнэ.

2030 оноос дотоодын эрчим хүчний эх үүсвэрийн суурилагдсан хүчин чадал 2 дахин нэмэгдэж 3000 МВт-д хүрч, эрчим хүчний салбар эдийн засгийг дэмжигч салбар болно.

Системд тогтвортой үйл ажиллагаатай том чадлын станцууд ашиглалтад орсноор нар салхины сэргээгдэх эрчим хүчний шинэ эх үүсвэрүүдийг холбох техникийн боломж бүрдэж, эх үүсвэрийн бүтэц оновчтой болно.

Дөрөв.Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон бусад хуультай уялдсан байдал, уг хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан шинээр боловсруулах буюу нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн талаарх санал

Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээнд нийцсэн, Хууль тогтоомжийн тухай хууль болон бусад хууль тогтоомжтой уялдсан болно.